

Стеван Гајић*

Институт за европске студије

Сједињене Америчке Државе: град на брду или капиталистичка империја – Фредерик Даглас и Вилијам Де Бојс**

Апстракт

Афроамерички политички мислиоци Фредерик Даглас и Вилијам Де Бојс видели су Сједињене Америчке Државе и њихову мисију и улогу у свету на готово дијаметрално супротан начин. За првога, САД треба да буду, у пуританском национално-месијанистичком кључу, светио-ник човечанства, као република у којој ће појединац, ослобођен свих стега, имати могућност да се оствари према личним способностима. Даглас није ипак, без сумњи, целога живота остајао при том ставу. Де Бојс је, пак, САД сматрао местом вечите борбе Афроамериканаца за остварење и подизање из неравноправног положаја, борбе не само за голи опстанак него и за идентитет у земљи коју су белачки оци-осни-вачи правили према себи и за себе. Он је САД сматрао местом где ће

* stevangajich@yahoo.com

** Рад је проистекао из докторске дисертације „Два виђења будућности Афро-американаца у Сједињеним Државама: Фредерик Даглас и Вилијам де Бојс“, одбрањен на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Рад је настао у оквиру научно-истраживачког пројекта Института за европске студије „Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције, идентитет“ (179014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

борба за еманципацију увек бити неравноправна и земљом у којој се положај Афроамериканца може поправљати, али никад у потпуности и трајно поправити. Рад се бави суштинском потрагом за идентитетом Афроамериканца у САД и различитим погледима и могућим решењима тог проблема.

Кључне речи:

Фредерик Даглас, Вилијам Де Бојс, раса, месијанизам, империјализам, капитализам, социјализам, еманципација, борба

АМЕРИЧКА ИДЕОЛОГИЈА И АФРОАМЕРИКАНЦИ

Фредерик Даглас (Frederick Douglass) и Вилијам Едвард Бургхард Де Бојс (William Edward Burghardt Du Bois), свакако међу најмаркантнијим афроамеричким мислиоцима, антиподи су кад је реч о смислу постојања и улози америчке нације и америчке државе. Њихова виђења оштро су сукобљена у односу на месијанску идеологију Сједињених Америчких Држава, мит дубоко укоренен у америчко друштво, чије манифестације јасно препознајемо и у наше време. У овом раду приказана су и супротстављена гледишта ове двојице мислилаца о смислу постојања и будућности САД.

Идеологија месијанства заснована на откривању Нове Земље тесно је повезана с протестантизмом и митом о новом Јерусалиму за нови изабрани народ Израил. Овакве визије постоје у различитим варијантама протестантске политичке мисли и низу протестантских секти, почев од Френсиса Бејкона (Francis Bacon) и његове *Нове Атлантиде*, до оснивача мормона Џозефа Смита (Joseph Smith), који је у потрази за светом земљом у оквиру самих Сједињених Држава изгубио живот пре него што су се његови следбеници коначно сместили у неприступачној Јути, у којој је на најнеплоднијем делу земље, поред Сланог језера, основана њихова престоница Солт Лејк Сити. Један од циљева овог рада је и осветљивање начина на који су Афроамериканци доживљавали тај месијански мит, како су га за себе осмишљавали и какав су однос имали према месијанској идеологији чији су носиоци били бели очеви-оснивачи Сједињених Држава.

Основа разлика између Дагласа и Де Бојса, када је у питању идеологија САД, полази од њиховог виђења места, улоге, прошлости и будућности Афроамериканца у њима. За Дагласа као доследног либерала субјекат представља појединац. Стога је и крајњи циљ борбе Афроамериканца за еманципацију потпуно политичко и правно изједначавање које ће временом од свих народа САД еволутивним процесом створити „мешану расу“, односно човека „мешане расе“, идеалног појединца, који је ограничен само својим радом и способностима, али не и некаквим

необјективним аршином који би га спутавао. Де Бојс, за кога историјски субјект представља група (раса, нација, класа, пол итд.), с друге стране, никако није могао са овим да се сложи. Због тога је он и у светским ратовима видео Афроамериканца као борца не само за своју земљу него и за сопствени друштвени статус, који се може поправљати али никако и до краја остварити. Из овога произлази да ни САД не могу бити некакав идеал нације са светском месијанском улогом, већ су само једна од колонијалних сила одговорних за беду и потлаченост „обојених“ (Де Бојсов термин) људи читавог човечанства.

Опис америчке идеологије месијанства, како га је представио француски теоретичар и оснивач француске Нове деснице (Nouvelle Droite) Алан де Беноа (Alain de Benoist) у књизи *Карл Шмит данашњице*, умногоме одговара начину на који је Фредерик Даглас видео Сједињене Америчке Државе у свом говору “Our Composite Nationality” из 1869. године. „Месијанска визија, наслеђена од пуританизма и калвинистичке доктрине предодређења, која је дуго цементирала консензус америчког друштва, добила је нов елан”, пише он. „Мит о Америци као ‘изабраној нацији’, која има задатак да наметне Добро целом свету и коју снаге Зла неће моћи да победе, јер је створена провиђењем, реактивиран је као у време Великог буђења између 1730. и 1760. године, и то са силом каква је ретко виђена не само у домену политике и дипломатије него и геополитике. ‘Наш национализам’, писали су Вилијам Кристол и Дејвид Брукс, ‘је национализам изузетне нације заснован на универзалном принципу који је Линколн назвао апстрактном истином примењеном на све људе и на сва времена’. Та визија се суочава са увереношћу да се преноси оно што је најбоље у домену политике и друштва: ‘Американци не би требало да негирају да је од свих нација на свету њихова најправеднија (...) и да представља најбољи модел за будућност’. Кенет Колмен наводи: ‘Ако САД представљају народ којег је Бог изабрао, онда је скоро немогуће замислити ситуацију у којој интереси човечанства не би били слични интересима САД... А, ако су те вредности довољно добре за наш народ онда су довољно добре и за друге’”.¹ На овај начин Беноа описује велики повратак америчког религијско-политичког месијанизма у политику Сједињених Држава у време администрације председника Џорџа Буша Млађег после терористичких напада 11. септембра 2001. године на Њујорк и Вашингтон.

¹ Беноа, Алан, 2013, *Карл Шмит данашњице: 'Праведан рат', тероризам, ванредно стање, 'Номос земље'*, МИР Publishing, Београд, стр. 44–45.

Питање је, ипак, да ли је Даглас доследно и увек био део америчке месијанистичке традиције² о којој пише Беноа. У прилог тези да је он несумњиви део те традиције говори и то да је Даглас, чак и разорно критикујући америчко друштво, оштро као готово нико пре њега, увек то чинио критикујући ропство, односно оно што је видео као крупну девијацију и одступање од *Декларације независности* и Устава Сједињених Држава, два темељна оснивачка акта Уније. При томе је о присталицама ропства без имало устежања говорио као о издајницима Сједињених Држава. О томе да је Даглас био део поменуте традиције, каткад чак и на позицијама америчког империјализма, говори и чињеница да се он, у случају Санто Доминга (данашња Доминиканска Република) седамдесетих година 19. века, не само отворено залагао за припајање те територије Сједињеним Државама, већ и да је предводио кампању за анексију Санто Доминга. Због оваквих ставова, и због његових упорних залагања у одбрану *Декларације независности*, оснивачког документа Сједињених Држава који су писали бели англосаксонски очеви-оснивачи, део познавалаца његовог дела жестоко му замера да су његови идеали у основи идеали белих Американаца.

Амерички политиколог Питер Мајерс (Peter Myers) такве оцене сматра тенденциозним „подметањима”, указујући у својој књизи: „Понављани напад у скоријим деценијама је да је Даглас, узалуд покушавајући да побегне од реалности расне и етничке поделе, несвесно издавао евроцентричну пристрасност залажући се за норму беле цивилизације као универзалне. Најранија и најпознатија међу овим подметањима је сугестија историчара Питера Ф. Вокера да је Даглас био закупљен 'безнадежном тајном жељом да буде белац'. Мање повређујуће речене, али у сличном духу, јесу Мартинове (амерички професор историје, Афроамериканец Волдо Мартин Млађи, Waldo E. Martin Jr. – прим. С. Г.)

² Лик Фредерика Дагласа увршћен је у пиједестал америчких великана на чувеној слици (икони) мормонског сликара Џона Мекногтона (Jon McNoughton) „Једна нација под Богом” (One Nation under God). Овај уметник је у центар композиције, којом је наглашена изузетност и месијанска улога америчке нације, ставио Исуса Христа који у десној руци држи Устав Сједињених Држава. Испред њега су представници различитих америчких грађана, са његове десне стране праведници а са леве грешници, док су иза Христа сви велики председници, војници свих америчких ратова, од рата за независност до Ирака и Авганистана, а иза свих њих зграде Капитола и Уставног суда Сједињених Држава. Интересантно је да се Даглас нашао на икони мормона, изразито националистичке и месијанистичке, некада и ексклузивно беле америчке секте. Слика са детаљним објашњењима самог уметника је на његовој званичној интернет страници: <http://jonmcnaughton.com/content/ZoomDetailPages/OneNationUnderGod.html>.

опаске које се тичу Дагласове англофилије и еврофилије, што повлачи за собом концепцију асимилације у којој је Даглас тражио од црнаца да постану 'као белци'.³ Иако је ова врста критике можда донекле и претерана, а када је упућују афроамерички аутори свакако помало и отровна, јер у себи недвосмислено садржи оптужбу за расну издају, не би се могло рећи да је потпуно неоснована. О томе не сведоче само Дагласови тумачи и биографи, већ пре свих сам Даглас, посебно у последњој ауто-биографији *Живот и времена Фредерика Дагласа*, из 1881. године, у којој правда своје залагање за анексију Санто Доминга током седамдесетих година 19. века.

ДАГЛАСОВА ВИЗИЈА АМЕРИЧКЕ ИЗУЗЕТНЕ-КОМПОЗИТНЕ НАЦИЈЕ: ПЕРИОДИ СТРЕПЊЕ ЗА БУДУЋНОСТ АФРОАМЕРИКАНАЦА

Међу Дагласовим биографима постоји консензус о томе да његово дело и мисао припадају корпусу америчког национализма, а и сам Даглас је желео да се тако представи, посебно после говора "Our Composite Nationality", када је био активан политичар и члан Републиканске странке. Духом америчког национализма посебно одише његова трећа ауто-биографија *Живот и времена Фредерика Дагласа*, написана петнаестак година по окончању Америчког грађанског рата.

Амерички историчар Роберт Лавин (Robert S. Levine) пише да је Даглас 1871. године, као уредник и издавач недељника „Нова национална ера“ (New National Era), у чланку објављеном у том часопису, активно подржао иницијативу председника Јулисиза Гранта (Ulysses S. Grant) да Сједињене Државе анектирају Санто Доминго. И не само да се залагао за припајање већ је, одговарајући на приговоре да анексија Санто Доминга за собом може да повуче и анексију Хаитија, поручио да Хаити могу да задесе и много горе ствари од анексије, иако је некада са дивљењем писао о тој независној црној републици. Лавин подсећа да је Даглас раније Хаити сматрао „... инспиришућом црном републиком, самим моделом

³ "A recurrent charge in recent decades is that Douglass, seeking vainly to escape the reality of racial and ethnic division, betrayed an unconscious Eurocentrist bias by espousing as universal the norms of white civilization. Earliest and most notorious among these imputations is historian Peter F. Walker's suggestion that Douglass was animated by a 'hopeless secret desire to be white'. Less abrasively put but in a similar spirit are Martin's remarks concerning Douglass's Anglophilia and Europhilia, entailing a conception of assimilation in which Douglass urged blacks to become 'like whites'." Myers, CP 2008, *Frederick Douglass, Race and the Rebirth of American Liberalism*, University Press of Kansas, Lawrence, p. 11.

црног револуционизма и независности”,⁴ али је у поменутом чланку Хаити описао као могућу „државу у овој Америчкој унији – Америчкој унији која би, уколико се дугорочни анексиони пројекат председника Гранта покаже успешним, укључио не само Санто Доминго већ временом и Кубу, као ’део велике републике западног света’”.⁵

Јасно је да су крајем шездесетих и током седамдесетих година 19. века, заправо све до 1877. године када је пропала Реконструкција,⁶ Дагласов оптимизам и, што не рећи, империјалистичка еуфорија, достигли врхунац. Даглас, који је некада иступао против америчких освајачких ратова, као што је био рат са Мексиком, сада анексију нових

4 “... an inspirational black republic the very model of black revolutionism and independence”. Levine, RS 2008, *Dislocating Race and Nation: Episodes in Nineteenth-Century American Literary Nationalism*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, p. 200.

5 “State in this American Union – an American Union that, should President Grant’s long-term annexationist project prove to be successful, would incorporate not only Santo Domingo but eventually Cuba as ‘part of the Great Republic of the Western World’”. Ibid., pp. 200–201.

6 Иако су се после Америчког грађанског рата догађаји развијали у прогресивном смеру, односно сагласно Дагласовим политичким стремљењима, при чему је најважније укидање ропства у читавој Унији зато што је оно препознато као зло којег се Сједињене Државе са гнушањем одричу, 1877. године збио се корак уназад: окончан је период такозване Реконструкције, што се показало прекретницом за Сједињене Државе. Под тим појмом подразумева се федерално смиривање Југа, његова економска обнова и постепено укључивање у политички живот Сједињених Држава. Наравно, већина белаца Југа ово је видела као окупацију, што у доброј мери одговара истини јер су федералне трупе, односно снаге победника у плавим униформама, контролисале јавни ред током 12 година. Реконструкција до данашњег дана остаје један од периода америчке историје о којем не постоји општеприхваћен консензус. Крај Реконструкције је резултат компромиса, како га је у својој књизи *Frederick Douglass, Race and the Rebirth of American Liberalism* описао Питер Мајерс: „Два практична збивања била су од одлучујуће важности за... судбину амандмана о Реконструкцији. Драматичнији од два био је Компромис из 1877, политички аранжман направљен да реши спорне председничке изборе из 1876. Како би добио место председника, републиканцу Ратерфорду Хејсу била је потребна подршка јужних демократа у Конгресу, а цена за ту подршку била је уклањање федералних трупа које су остале у државама старе Конфедерације”. Исте 1877. године основан је злогласни Кју клукс клан и започета је серија линчева против Афроамериканаца, која је трајала до дубоко у 20. век. Иако ће Даглас бити запамћен као непоправљиви оптимиста, ови догађаји навели су га да ипак са стрепњом размишља о будућности Афроамериканаца у Унији.

територија, у овом случају читавих Кариба, види као пожељан исход. Наравно, уколико су неки предуслови испуњени, од којих је најважнији да народи који улазе у Унију, заједно с новим територијама, буду вољни да прихвате овакав аранжман.

Утисак је да је Даглас у трећој аутобиографији пружио чврсте доказе своје привржености идеологији “Manifest Destiny”, која је резултат пуританског наслеђа белих америчких досељеника. Пуритански проповедник и гувернер масачусетске Беј колоније Џон Винтроп (John Winthrop) одржао је 1630. године (три године после појаве Бејконове *Нове Атлантиде*) проповед о *Граду на брду* (City upon a hill), што је алузија на Христову *Беседу на гори*, и сматра се првом објавом америчке изузетности на америчком тлу.

Експлицитни доказ Дагласове вере у идеологију “Manifest Destiny” – која истиче посебне врлине америчких људи и њихових институција и неопходност и неминовност да се цео свет угледа на Сједињене Државе, које су Богом и судбином предодређене и дужне да исправе све старе грешке Запада и створе савршено друштво које ће бити светионик човечанству, уреде нови свет, бољи од старог – у најмању руку када је о анексији Санто Доминга реч, види се у његовој трећој аутобиографији: „Бити за анексију у време када је Санто Доминго тражио место у нашој Унији, била је сасвим различита ствар у односу на оно када су Куба и Централна Америка захтеване надгласавањем и експедицијама. Када је робовласничка моћ владала, а дух неправде и тлачења заокупљао и контролисао сваки део наше владе, ја сам био за ограничавање нашег доминиона на најмању могућу маргину, али пошто су слобода и једнакост постале закон наше земље, ја сам за ширење нашег доминиона кад год и где год такво ширење може мирно и часно бити остварено, уз одобравање и жељу свих заинтересованих страна. Санто Доминго је желео да дође под нашу владу под овако описаним условима, и из више разлога које ја могу овде дати тада сам веровао и сада верујем да би било мудро примити га у наше сестринство држава”.⁷

⁷ “To favor annexation at the time when Santo Domingo asked for a place in our Union, was a very different thing from what it was when Cuba and Central America were sought by fillibustering expeditions. When the slave power bore rule, and a spirit of injustice and oppression animated and controlled every part of our government, I was for limiting our dominion to the smallest possible margin, but since liberty and equality have become the law of our land, I am for extending our dominion whenever and wherever such extension can peaceably and honorably, and with the approval and desire of all the parties concerned, be accomplished. Santo Domingo wanted to come under our government upon the terms thus described, and for more reasons than I can stop here to give, I then believed, and do now believe, it would have been wise to have received her into our sisterhood of

Афроамерички историчар Волдо Мартин Млађи, управо у идеологији “Manifest Destiny”, види овакве Дагласове тежње: „Док је тврдио да је против анексије ‘без обзира на праведна права и осећања других нација’, и веровао да је појам Manifest Destiny био ‘често само друго име за пиратство’, његово проанексионо рационалисање мирисало је на Manifest Destiny. Док год је робократија доминирала владом, он се противио спољној експанзији Сједињених Држава. Али чим су слобода и једнакост постале закон земље, он би се преокренуо и почео да симпатиса експанзионизам Сједињених Држава”.⁸

Мартин такође пише да се већина Доминиканаца, упркос Дагласовом уверењу, противила да њихова држава буде припојена великом суседу: „Даглас је претпостављао да је проанексионо осећање међу Доминиканцима било највеће међу ‘патриотски настројеним и интелигентним грађанима’. Он је пропустио да види да је већина Доминиканаца била против анексије”.⁹

Можда не би требало да чуди то што је Даглас 1871. године пројављивао отворено америчке империјалистичке тежње. То су ипак биле године непосредно по окончању Америчког грађанског рата из којег је Даглас, према сопственом осећању (а тако је изгледало и у очима других), изашао као несумњиви победник. За овај рад је можда још и важније то што је Даглас био велики оптимиста у погледу анексије Санто Доминга и других територија, две године пошто је одржао говор “Our composite nationality”, који је инспирисан духом Бејконове *Нове Атлантиде*, што ће у крајњој линији рећи – англосаксонског империјализма. Наравно, овде треба имати у виду и да се све ово догодило пре 1877. године када је пропала Реконструкција, односно када се у Дагласа опет увукао црв сумње у извесност повољне будућности Афроамериканаца на тлу Сједињених

states”. Douglass, F., 1881, *Life and Times of Frederick Douglass, Written by Himself: His Early Life as a Slave, His Escape from Bondage, and His Complete History to the Present Time*, Park Publishing co., Hartford, Conn., Electronic Edition. Available from: <http://docsouth.unc.edu/neh/douglasslife/douglass.html>.

- ⁸ “While he claimed to be against annexation ‘without regard to the just rights and feelings of other nations,’ and to believe that the notion of manifest destiny was ‘often but another name for piracy,’ his proannexation rationale smacked of manifest destiny. As long as the slavocracy dominated the government, he had opposed United States expansion abroad. Once freedom and equality became the law of the land, however, he reversed himself and began to favor United States expansionism”. Martin, Jr., W., 1984, *The Mind of Frederick Douglass*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill & London, p. 87.
- ⁹ “Douglass surmised that the proannexation sentiment among Dominicans was greatest among ‘the patriotic and intelligent citizens.’ Most Dominicans, he had failed to observe, opposed annexation”. Ibid., p. 88.

Држава. Кад је о Дагласу реч то није изненађујуће, јер је он током целог свог живота настојао да стално критички преиспитује сопствене ставове, и одмерава их према ономе што се збива у стварном животу, посебно ако се они нису уклапали у променљиву политичку реалност. Отуда и осцилације у ставовима током његове дуге каријере. Због тога, иако заводљива, теза да је Даглас био амерички империјалиста не може бити узета здраво за готово без целовитог сагледавања његовог дела.

Лавин је, на основу анализе Дагласових списа и говора, указао да је он током барем два периода свог живота у најмању руку жестоко посумњао у место Афроамериканаца у оквирима америчке нације. Стога је неопходно да у анализу буду укључена раздобља Дагласових дубоких сумњи, на ивици потпуног одрицања од вере у светлу будућност Афроамериканаца у Сједињеним Државама. О томе документовано сведоче Лавинове књиге *Dislocating Race and Nation: Episodes in Nineteenth-Century American Literary Nationalism* и *The Lives of Frederick Douglass*. Пажљиво анализирајући Дагласове текстове, Лавин је предочио доказе да је он проживљавао дубоке кризе вере у будућност Афроамериканаца први пут крајем педесетих година 19. века, посебно после серије догађаја између 1857. и 1861. године, а други пут крајем осамдесетих година, када је постало јасно да је Реконструкција у потпуности пропала и када су линчеви црнаца постали масовни.

Лавин пише да је први период Дагласове сумње делимично остао у сенци његових раније написаних радова: „... *Наратив* (1845), 'Шта је за роба 4. јул?' (1852), *Херојски роб* (1853) и *Моје ропство и моја слобода* (1855) – све су биле написане пре ових година... за већину теоретичара књижевности, Дагласова каријера суштински се завршила 1855”.¹⁰ У свим овим радовима Даглас се обрушава на ропство, али тако да то ни најмање не помућује његову веру у заједничку светлу будућност и Афроамериканаца и Сједињених Држава. То се, међутим, драматично мења 1857. године када је Врховни суд Сједињених Држава на мала врата увео ропство на територији читаве земље. Дагласова сумња и страх трају све до избијања Америчког грађанског рата 1861. године, што је у његовим очима изразито позитиван догађај, јер је то била јединствена прилика да коначно буде укинута ропство.

Према Лавину, Даглас се током четрдесетих и раних педесетих година 19. века жучно противио емиграцији и колонизацији Афроамериканаца ван територије Сједињених Држава и залагао се за њихова пуна

¹⁰ “... *Narrative* (1845), ‘What to the Slave Is the Fourth of July?’ (1852), *The Heroic Slave* (1853), and *My Bondage and My Freedom* (1855) – were all published prior to those years... for most literary scholars Douglass’s career in effect ended in 1855”. Levine, RS 2008, *Dislocating Race and Nation: Episodes in Nineteenth-Century American Literary Nationalism*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, p. 183.

грађанска права. „Али са Канзас-Небраска актом 1854. који поништава одредбе Мисури компромиса,¹¹ порастом насиља на територијама Канзас и Небраска, учвршћивањем јужњачке проробовласничке позиције, повећаним утицајем беле супремацистичке расне 'науке', и одлуке Врховног суда у случају *Дред Скот* 1857, Даглас је имао добар разлог да се упита о афроамеричкој будућности у Сједињеним Државама. Дејвид Блајт сугерише да је чак уз сав обесхрабрујући развој од средине до касних педесетих година XX века Даглас успевао да потисне своје сумње и радио на поправљању црначког положаја у Сједињеним Државама због његове 'физичке везаности за амерички национализам'. Као што ће моја анализа Дагласа 1857–61. сугерисати, Даглас није био баш тако везан за Сједињене Државе као што то Блајт и други мисле. И посебно током периода 1859–61. користио је свој месечник да истражи могућност емиграције на Хаити”.¹²

¹¹ Мисури компромисом (Missouri Compromise), изгласаним у форми закона тесном већином у Сенату и Представничком дому Конгреса Сједињених Држава 1920. године, нова држава Мисури (део територије бивше Француске Луизијане) примљена је у састав Уније као робовласничка држава, чиме је изједначен број робовласничких држава (slave states) и тзв. слободних држава (free states). Изгласаним законом ропство је забрањено на свим територијама Уније северно од паралеле 36 степени и 30 минута (јужна граница Мисурија), изузев државе Мисури у којој је оно дозвољено и северно од те линије. Мисури компромис је практично опозван 1854. године усвајањем Канзас-Небраска акта (та промена била је и главни катализатор оснивања Републиканске странке, партије антиробовласничке оријентације), којим је на мала врата изиграна забрана ропства северно од линије повучене Мисури компромисом, а одлуком Врховног суда у случају *Дред Скот* против Сенфорда 1857. године, Мисури компромис проглашен је неуставним, што је све заједно одлучујуће допринело изазивању Америчког грађанског рата.

¹² “But with the 1854 Kansas-Nebraska Act’s repeal of the provisions of the Missouri Compromise, the upsurge of violence in the Kansas and Nebraska Territories, the hardening in the South of the proslavery position, the increasing sway of white-supremacy racial ‘science’, and the Supreme Court’s *Dread Scott* ruling of 1857, Douglass had good reason to wonder about African Americans’ future in the United States. David Blight suggest that, even with all of the discouraging developments of the mid- to late 1850s, Douglass sought to repress his doubts and work to improve blacks’ situation in the United States because of his ‘psychological attachment to American nationalism.’ As my analysis of Douglass circa 1857–61 will suggest, Douglass was not quite as attached to the United States as Blight and others would have it, and during the period 1859–61 in particular he used his monthly to explore the possibility of Haitian emigration.” Levine, RS 2008, *Dislocating Race and Nation: Episodes in Nineteenth-Century American Literary Nationalism*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, p. 186.

Лавин додаје да су Дагласови биографи, понукани самом Дагласовом аутобиографијом из 1881. године, готово по правилу игнорисали чињеницу да је он размишљао о емиграцији. Сам Даглас је у аутобиографији желео да се представи као републикански лојалиста који није престајао да верује у позитивну судбину нације, због чега није помињао ни свој уреднички рад за "Douglass' Monthly" из тог времена. Лавин тврди да он управо због тога није подржао Браунову побуну, односно напад на војни гарнизон у Харперс Ферију 1859. године, само зато што није могао да подржи напад на федералну владу. Како Лавин каже, упркос чињеници да је у поменуто време посредством свог месечника жестоко нападао Линколна због расизма, жеље да се капитулира пред Југом и размишљања о исељавању црнаца у Латинску Америку, Даглас је Линколна у аутобиографији из 1881. године представио као херојског председника који је од момента избора желео да избаци ропство из Сједињених Држава.

Кулминација другог периода Дагласових сумњи одсликана је у два његова јавна наступа почетком јануара 1893. године, као и памфлету неколико аутора "The Reason Why the Colored American Is Not in the World's Columbian Exposition: The Afro-American's Contribution to Columbia Literature", из августа 1893. године, који је Даглас уредио. Лавин наводи да је Даглас почетком јануара 1893. године одржао два говора, "Haiti and Haitian People" (Хаити и хаићански народ) и "Haiti among the Foremost Civilized Nations of the Earth" (Хаити међу најцивилизованацијим државама света). Према Лавину, у првом од тих говора нема ни трага од уобичајене Дагласове реторике о „белим синовима“ и „очевима-оснивачима“ из 1776. године, а у другом је рекао да је независност Хаитија значајнија и од Америчке револуције јер се хаићански народ није борио само против Француза већ и против „владајуће расе света“. Лавин констатује: „Откривајући 'успех црнаца', Даглас овде оставља по страни представе о 'компаративној националности' како би пригрлио хемисферичну црну националност“.¹³

Лавин указује да Даглас напушта дугогодишњу колотечину осликавања идентитета Афроамериканаца и њихове будућности: „У овом великом говору из 1893, Даглас је представио слику црнства веома различитом од расне непрепознатљивости или хибридности или само једноставног растварања (расе – прим. С. Г.) које он слика у свом идеализованом појму 'компаративне националности'... Величањем Хаићанске револуције и продуженим примером Хаитија као 'земље црног човека сада и заувек', Даглас повезује афричке Американце с њиховим јужним суседом и користи

¹³ "Reveling in 'the success of the blacks,' Douglass here sets aside notions of a 'composite nationality' in order to embrace a hemispheric black nationality". Ibid., p. 234.

тај хемисферички национализам како би призвао већу дијаспоричну концепцију 'судбине афричке расе'. У ономе што треба узети као веома драматичан заокрет у Дагласовој мисли, он објављује својим слушаоцима: 'Народ Хаитија, због разлога предачког идентитета, је интересантији обојеним људима Сједињених Држава него свима осталима, јер црнац, као Јеврејин, никад не може одвојити свој идентитет и расу'.¹⁴ Лавин показује запањујућу чињеницу да је Даглас овим говорима довео у питање читаву своју каријеру, односно целу конструкцију будућности Афроамериканаца. Даглас резигнирано у овом говору истиче да ће Афроамериканци, попут Јевреја (за које је у Дагласово време било уврежено мишљење да они, ма колико интегрисани у неко друштво, увек задржавају своје националне особености – Дагласовим речима, идентитет и расу), својом расом увек бити одвојени од остатка Сједињених Држава и да никада у потпуности неће бити прихваћени као своји.

А онда нови, и коначан, заокрет, односно повратак идејама по којима је Даглас остао препознатљив: „Дагласов последњи велики говор 'Поуке часа' (1894), који оштро критикује 'ђаволску' праксу линчовања и истиче да су црнци 'мешане расе' од 'белих и црних' америчких предака и да би због тога било тешко замислити 'њихову родну земљу било где ван Сједињених Држава'. Овај говор узиман је као вредна завршна тачка Дагласове дуге посвећености расној правди у мултикултурним Сједињеним Државама и коначно сумирање његовог антиемиграционизма. Али какву врсту приче бисмо излагали о Дагласовом животу да он није умро фебруара 1895, већ убрзо после његова два хаићанска говора из јануара 1893?“. ¹⁵

¹⁴ "In this great Haitian speech of 1893, Douglass presents an image of blackness very different from the racial indistinctiveness or hybridity or just plain dissolution that he images in his idealized notion of a 'composite nationality'... With his celebration of the Haitian revolution and the continued example of Haiti as 'the black man's country, now and forever,' Douglass links African Americans to their southern neighbor and uses that hemispheric nationalism to invoke a larger global diasporic conception of 'the destiny of the African race.' In what has to be taken as a rather startling turn in Douglass's thought, he declares to his auditors: '[T]he people of Haiti, by reason of ancestral identity, are more interesting to the colored people of the United States than to all others, for the Negro, like the Jew, can never part with his identity and race.'" Ibid., p. 235.

¹⁵ "Douglass's last major speech is 'The Lessons of the Hour' (1894), which assails the 'fiendish' practice of lynching and asserts that blacks are of a 'mixed race' of 'white and black' U.S. ancestors and that it would therefore be difficult to imagine 'their native land anywhere outside of the United States.' That speech has been taken as a worthy end point to Douglass's equally long commitment to racial justice in a multiracial United States and a final summing up of his antiemigrationism.

Лавин је, у сваком случају, бацио ново светло на Дагласов живот и указао на извесне недоследности које су – утисак је – многи амерички истраживачи испуштали из видног поља. Да ли је и извесна апологетика у односу на Дагласа резултат чињенице да је он одавно стекао несумњиви статус националне величине, питање је за њих. Било како било, после Лавина тешко да је одржива позиција посматрања Дагласа искључиво кроз појмове „мешане расе“ и „композитне националности“.

АФРОАМЕРИКАНЦИ У САД – УСУД ВЕЧИТЕ НЕЈЕДНАКОСТИ

Вилијам Де Бојс је, с друге стране, током живота, од умереног песимисте, доспео до позиције потпуног разочарања у будућност Афроамериканаца у Сједињеним Државама, у чему његово лично искуство има веома велики значај. Ни Де Бојсов однос према Сједињеним Државама, међутим, не да се описати тако једноставно и праволинијски. Чак ако генерално и може да се каже да је његов однос према месту Афроамериканаца, и америчкој улози уопште, обојен песимизмом, његови ставови о Сједињеним Државама врло су неједнозначни, понекад и противречни, о чему посебно сведочи Де Бојсово променљиво мишљење о Првом светском рату и ангажовању Афроамериканаца у том рату. Иако је показивао несумњиве симпатије према социјалистичким идејама, ипак је подржао намеру председника Вудра Вилсона да Сједињене Државе зарате са Централним силама, јер је тај рат видео као рат за ослобађање Африке и свих народа под колонијалним јармом. У томе се разликовао од социјалистичких партија у Европи (иако су се на крају те позиције држали само руски бољшевици и Српска социјалдемократска партија Димитрија Туцовића), које су рат виделе као империјалистички у коме су европски радници послати у међусобну кланицу.

Де Бојс је узрок рата видео првенствено у сукобљеним интересима колонијалних сила, које су се међусобно надметале за потчињавање великих делова света насељених претежно „обојеним“ људима у Африци, Азији и у многобројним острвским земљама јужних мора. Он је као посебно ужасне означио последице које је претрпела Африка, на коју је био усмерен најжешћи удар: „Та злокобна трговина (робљем), на којој су Британска империја и Америчка република умногоме изграђене, коштао је црну Африку не мање од 100 милиона душа, уништавања њеног

But what kind of narrative would we be telling about Douglass's life had he died not in February 1895 but shortly after delivering his two Haitian speeches in January 1893?" Ibid., p. 236.

политичког и друштвеног живота и оставила је континент у тачно том стању беспомоћности које призива агресију и експлоатацију”.¹⁶

Према Де Бојсу, основни катализатор рата била је појава Немачке као нове јаке индустријске силе у центру Европе, која је осетила „неправду” што јој је препуштен тако мали део колача за експлоатацију. Де Бојс је сматрао да ће међусобна љубомора и завист, као и похлепа, неминувано изазвати рат и довести империје до краха. Истовремено, он је рат видео као прилику за слабљење сучељених империја, што ће олакшати ослобађање „обојених” народа Африке и Азије и њихово извлачење из статуса потчињености и експлоатације као резултата те потчињености. Ослобађање ће, међутим, подразумевати и оружану борбу потлачених народа, који неће вечно трпети стране господаре, при чему су ти народи дубоко свесни да су отпор, па и оружана борба, неопходни међукорак до слободе, предвидео је Де Бојс, што је касније само потврђено у Кини, Индонезији, Кенији, Вијетнаму, Алжиру, Индији и низу других земаља.

Да је Де Бојс на неки начин био пророк показало је и његово предвиђање да исход рата може да буде деколонизација и пропаст великих империја. И, заиста, више империја је пропало као резултат Првог светског рата, али деколонизација је ипак одложена и на дневни ред је доспела тек по окончању Другог светског рата. Према Де Бојсу, демократија је једини начин да буде постигнут трајни мир у свету: „Ако, међутим, желимо прави мир и праву културу, морамо ићи даље. Морамо проширити демократски идеал жутим, браон и црним људима”.¹⁷

Де Бојс је сматрао да и Афроамериканци, као заинтересована страна, морају да понесу терет рата: „Ми обојене расе немамо обичан интерес за исход. То што немачка моћ представља данас, шири смрт за настојања црнаца и свих тамнијих раса за једнакост, слободу и демократију. Немојмо оклевати. Нека, док овај рат траје, заборавимо наше зађевице и збијмо наше редове раме уз раме са нашим белим суграђанима и савезничким нацијама које се боре за демократију”.¹⁸

¹⁶ “That sinister traffic, on which the British Empire and the American Republic were largely built, cost black Africa no less than 100,000,000 souls, the wreckage of its political and social life, and left the continent in precisely that state of helplessness which invites aggression and exploitation”. Du Bois, WEB 1915, “The African Roots of War”, *The Atlantic Monthly*, Boston, Massachusetts, p. 708.

¹⁷ “If we want real peace and lasting culture, however, we must go further. We must extend the democratic ideal to the yellow, brown, and black peoples.” Ibid., p. 712.

¹⁸ “We of the colored race have no ordinary interest in the outcome. That which the German power represents today spells death to the aspirations of Negroes and all darker races for equality, freedom and democracy. Let us not hesitate. Let us, while this war lasts, forget our special grievances and close our ranks shoulder to

По повратку са фронта борци су се суочили са незапосленошћу зато што су њихова места у међувремену заузели други или, у најбољем случају, посао су добијали са смањеним надницама, јер су послодавци искористили одсуство белих радника послатих у рат да оборе цену рада, попунивши црнцима упражњена радна места. То је покренуло талас расног насиља у Сједињеним Државама и серију нових линчева црнаца. Резигниран и огорчен, Де Бојс пише: „Ми се враћамо из рата! 'Криза' (назив часописа који Де Бојс уређује – прим. С. Г.) и десетине хиљада црних мушкараца били су мобилисани у великој борби. За крваву Француску и оно што она значи, што је значила и што ће значити нама и човечанству и против претње немачке расне ароганције борили смо се радо и до задње капи крви; за Америку и њене највише идеале борили смо се далеко од наде; за доминантну јужњачку олигархију укопану у Вашингтону ми смо се борили са горком резигнацијом, за Америку која представља зурење у линчовање, одузимање права гласа, касту, бруталност и ђаволску увреду – због тога, у омраженом обрту и мешању ствари, били смо такође осветољубивом судбином принуђени да се боримо. Али данас, ми се враћамо! Враћамо се из ропства униформе, коју нам је светско лудило захтевало да навучемо, у слободу цивилног руха. Ми стојимо поново да погледамо Америку право у лице и назовемо ствари правим именом. Ми певамо: Ова земља наша, упркос свему што су њене боље душе учиниле и сањале, још је срамотна земља. Она *линчује*. И линчовање је варваризам степена презрене гадости неупоредиве у људској историји. Ипак, за 50 година линчовали смо два црнца седмично и држали смо се овога током целог рата”.¹⁹

shoulder without our own white fellow citizens and the allied nations that are fighting for democracy.” Du Bois, WEB 1918, "Close Ranks", In *Let Nobody Turn Us Around: Voices of Resistance, Reform, and Renewal; An African American Anthology*, Bowman & Littlefield Publishers, Inc., 2000, New York, pp. 242–243.

¹⁹ “We are returning from war! The Crisis and tens of thousands of black men were drafted into a great struggle. For bleeding France and what she means and has meant and will mean to us and humanity and against the threat of German race arrogance, we fought gladly and to the last drop of blood; for America and here highest ideals, we fought in far off hope; for the dominant southern oligarchy entrenched in Washington, we fought in bitter resignation, For the America that represents and gloats in lynching, disfranchisement, caste, brutality and devilish insult – for this, in the hateful upturning and mixing of things, we were forced by vindictive fate to fight, also. But today we return! We return from the slavery of uniform which the world’s madness demanded us to don to the freedom of civil garb. We stand again to look America squarely in the face and call a spade a spade. We sing: This country of ours, despite all its better souls have done and dreamed, is yet a shameful land. It *lynches*. And lynching is barbarism of a degree

У истом тексту, изливајући и даље огорчење, Де Бојс пркосно поручује да су црни борци који се враћају у Америку „војници демократије” који неће тек тако одустати од сопствене отаџбине. Она јесте препуна мана, али то је *њихова* земља коју су дужни да учине бољом, у борби која их тек чека: „Ово је земља у коју се ми војници демократије враћамо. Ово је отаџбина за коју смо се борили! Али ово је *наша* отаџбина. Било је исправно што смо се борили. Мане наше земље наше су мане. Под сличним околностима опет бисмо се борили. Али тако нам Бога на небу, кукавице смо и магарци ако сада, кад је рат готов, не саберемо сваку унцу нашег мозга за још озбиљнију, дужу и жилавију битку против сила пакла у нашој сопственој земљи. Ми се враћамо. Ми се враћамо из борбе. Ми се враћамо у борбу. Прокрчимо пут за демократију! Спасили смо је за Француску и великог нам Јехове спасићемо је за Сједињене Америчке Државе, јер знамо разлог зашто”.²⁰

Од краја Првог светског рата Де Бојс је постајао све већи песимиста у погледу положаја Афроамериканца у Сједињеним Државама, што не значи да је посустао у борби за обесправљене, настављајући снажно ангажовање у оквиру NAACP и у часопису „Криза”. Упоредо с тим, све више се окретао глобалним темама и активностима у међународном панафричком покрету, постајући и сам све препознатљивија међународна фигура. Посебну пажњу обраћао је на социјалистичке покрете и социјално буђење у свету, поготово на збивања у Немачкој и другим европским земљама, укључујући неизоставни Совјетски Савез, где се једино догодила социјалистичка (бољшевичка) револуција. Према „првој земљи социјализма” имао је озбиљне резерве, али је показивао и одређене симпатије. У сваком случају, у његовом фокусу више нису биле само Сједињене Државе.

of contemptible nastiness unparalleled in human history. Yet for fifty years we have lynched two Negros a week, and we have kept this up right through the war.” Du Bois, WEB 1919, ‘Returning Soldiers’. Available from: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/returning-soldiers/>.

²⁰ “This is the country to which we Soldiers of Democracy return. This is the fatherland for which we fought! But it is *our* fatherland. It was right for us to fight. The faults of our country are our faults. Under similar circumstances, we would fight again. But by the God of Heaven, we are cowards and jackasses if now that that war is over, we do not marshal every ounce of our brain and brawn to fight a sterner, longer, more unbending battle against the forces of hell in our own land. *We return. We return from fighting. We return fighting.* Make way for Democracy! We saved it from France, and by the Great Jehovah, we will save it in the United States of America, or know the reason why.” Du Bois, WEB 1919, ‘Returning Soldiers’. Available from: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/returning-soldiers/>.

После посете Совјетском Савезу 1926. године, Де Бојс је у чланку "Russia, 1926", објављеном исте године у новембарском издању његовог часописа „Криза”, написао: „Стојим у запрепашћењу и чуду откривењем Русије које ми се појавило. Можда сам делимично обманут и полунформисан. Али, ако је оно што сам видео сопственим очима и чуо сопственим ушима у Русији бољшевизам, ја сам бољшевик”.²¹ Де Бојсу, као неком ко је пре свега видео групе а не појединце као субјекте историје, била је привлачна лењинистичка идеја креирања националних република и совјетски модел „пријатељства народа” (дружба народова) у оквиру једне шире државне творевине. Он је посебну вредност видео у томе што у таквој држави ниједан од многих народа не губи посебност, иако су сви део шире нације у којој постоји заједнички језик, али истовремено не ишчезава ниједан од посебних језика, нити култура било којег народа. Народи, међусобно здружени, остају у заједничкој државној заједници у којој нема расне или етничке дискриминације. Тај модел државне организације Де Бојс је видео као потпуну супротност моделу америчког котла за претапање народа (melting pot).

Током великог путовања, које је предузео 1936. године, Де Бојс је посетио и нацистичку Немачку, где он лично није доживео никакву непријатност, штавише третиран је са уважавањем. Пишући по повратку у Сједињене Државе о утисцима које је на њега оставила Немачка, није пропустио да укаже на поштовање које му је указивано, чак и на извесну топлину коју је доживео у контактима. Такође није прећутао знатан привредни полет Немачке под нацистичком влашћу. Све то, међутим, није га омело да уочи ужасно поступање немачких власти према Јеврејима, које је у листу „Питсбург куријер” описао као „... напад на цивилизацију, упоредив једино са шпанском инквизицијом и афричком трговинском робљем”.²² У чланку „Хитлерова држава”, објављеном у истом листу седам дана раније – као и у више других написа о Немачкој у којима је

²¹ “I stand in astonishment and wonder at the revelation on Russia that has come to me. I may be partially deceived and half-informed. But if what I have seen with my own eyes and heard with my own ears in Russia is Bolshevism, I am Bolshevik.” Du Bois, WEB 1926, 'Russia, 1926', *Crisis*, 33, November 1926. Available from: <https://books.google.rs/books?id=5yqvw8mP11wC&pg=PA11&lpg=PA11&dq=russia,1926+the+crisis+du+bois+I+am+bolshevik&source=bl&ots=p9d3j8K8rR&sig=vYJ2PQrWFjz1wfcqZZdKG6XaiFI&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwixg4HqnZXNAhUF1xQKHbtCzsq6AEIGjAA#v=onepage&q=russia%2C1926%20the%20crisis%20du%20bois%20I%20am%20bolshevik&f=false>

²² “... an attack on civilization, comparable only to the Spanish Inquisition and the African slave trade.” Du Bois, WEB 1936, *The Pittsburgh Courier*, 19 December 1936.

веома оштро и са упадљивим огорчењем писао о природи немачког нацистичког режима – констатовао је да се Хитлерова страховлада заснива на „шпијунажи” и „хитром и суровом кажњавању” које може да се спроводи и „без суђења, до хладнокрвног убиства”.²³

Први импулс Де Бојса је, као испрва и у Првом светском рату, било противљење америчком учешћу у светском сукобу. Тако се у почетку противио и уласку земље у Други светски рат, посебно на Пацифику, под утиском сопствене идеје, која га је тада заокупљала, о Кини и Јапану као постојбинама обојених људи које се одупиру притиску белих империјалиста. Оно што је за њега било посебно увредљиво, када је рат већ почео, био је третман црних бораца у америчкој војсци који је, као и у Великом рату, био дискриминаторски. Црни војници често би били искључивани из борбе и служили су као помоћно радно особље на фронту. То није могло а да директно не асоцира на ропство и Афроамериканци су га доживљавали као доказ недостојанственог третмана. Такође, црни официри били су реткост: за Афроамериканце су, уопште, и у рату били резервисани нижи чиновни и дужности које су сматране другоразредним. Де Бојс је, као и многи Афроамериканци, доживео као понижавајућу првобитну намеру америчких власти да учешће црнаца у оружаним снагама ограничи на само 5,8 процената и – практично као и у Првом светском рату – онемогући формирање црначких борбених јединица.²⁴ Касније је, међутим, председник Френклин Розевелт (Franklin Delano Roosevelt) – свакако и због претње црначких првака да би могли да подрже његовог противкандидата на председничким изборима 1940. године – поставио неколико црнаца на командне војне положаје.

По окончању Другог светског рата Де Бојс је појачао своју, ионако запажену, међународну активност. Тако је 1945. године, као део трочлане делегације НААСР, учествовао на конференцији у Сан Франциску на којој су основане Уједињене нације, залажући се за то да светска организација подржи расну једнакост и омогући окончање колонијализма у свету. Де Бојс је у том смислу поднео и одговарајући формални предлог, што је подржало више земаља, укључујући Совјетски Савез, али су га игнорисале водеће западне земље, па предлог НААСР није укључен у Повељу УН.²⁵ Осим овога, Де Бојс је Уједињеним нацијама 1951. године предложио и документ „Ми оптужујемо за геноцид” (*We Charge Genocide*), уз петицију, стављајући на терет Сједињеним Државама дискриминацију према Афроамериканцима и оптужујући их за геноцид. Имајући и ово у

²³ Du Bois, WEB 1936, "The Hitler State", *The Pittsburgh Courier*, 12 December 1936.

²⁴ Lewis, DL 1994, *W. E. B. Du Bois 1868–1963 A Biography of Race*, Henry Colt & Company, New York, p. 633.

²⁵ *Ibid.*, p. 657.

виду, не треба да чуди што је FBI баш 1951. године извео Де Бојса на монтирани процес и практично му отада до краја живота „дисао за вратом“.

Доследно својој интелектуалној независности, Де Бојс ни у годинама Хладног рата није у јавности наступао као некритички апологета комунизма и Совјетског Савеза, нити је себе дефинисао као комунисту, али је истовремено указивао на повезаност капитализма с расизмом и сматрао је да социјализам може да сузбије зло расизма, као и сиромаштво.²⁶ Већ је и то било више него довољно да, посебно у то време када је FBI агресивно појачавао притисак на све које је сумњичио да су комунисти или симпатизери комуниста, практично стекне статус државног непријатеља.

Де Бојс је поводом смрти Јосифа Стаљина (Иосиф Виссарионович Дзугашвили Сталин), уз речи хвале за вођу Совјетског Савеза, пре свега одајући му признање што је поразио Хитлерову Немачку и Мусолинијеву Италију, истакао оно што је видео као основни совјетски квалитет – очување групних идентитета и равноправност међу народима. „Стаљин није био човек конвенционалног учења; био је много више од тога: он је био човек који је мислио дубоко, читао са разумевањем и слушао мудрост, без обзира одакле долази. Био је нападан и клеветан као мало који човек од моћи; ипак ретко кад је губио своју пристojност и равнотежу; нити је дозволио да га напад избаци из убеђења нити га изазове на одустајање од ставова за које је знао да су тачни. Као једна од презрених мањина човечанства прво је усмерио Русију ка превазилажењу расних предрасуда и стварање једне нације од њених 140 група, без уништавања њихових посебности“.²⁷

Овакав Де Бојсов став није изненађујући, посебно зато што је изнесен у годинама непосредно пошто је мислилац крајем 1951. године био изложен срамотном монтираном процесу за велеиздају, који је привукао и међународну пажњу. Откад је FBI почео да га прати, иако је Де Бојс тада био у дубокој старости, шиканирање, које је у макартистичком хистеричном раздобљу годинама доживљавао од сопствене државе, није престајало док се коначно није иселио у Гану у којој га је оберучке прихватио његов пријатељ, председник те афричке државе

²⁶ Ibid., p. 669.

²⁷ “Stalin was not a man of conventional learning; he was much more than that: he was a man who thought deeply, read understandingly and listened to wisdom, no matter whence it came. He was attacked and slandered as few men of power have been; yet he seldom lost his courtesy and balance; nor did he let attack drive him from his convictions nor induce him to surrender positions which he knew were correct. As one of the despised minorities of man, he first set Russia on the road to conquer race prejudice and make one nation out of its 140 groups without destroying their individuality.” Du Bois, WEB 1953, 'On Stalin', *National Guardian* 16 March 1953. Available from: <http://www.hartford-hwp.com/archives/45a/700.html>

Кваме Нкрумах. У то време Де Бојс је у целом свету био познат, а у читавој Африци доживљаван је као херојска фигура. Истовремено се према њему сопствена земља односила мањехински. Када је амерички конзулат у престоници Гане Акри одбио да му продужи пасош, Де Бојс је са отвореним презиром демонстративно одбацио америчко држављанство. Био је то тренутак својеврсног парадокса: он, који се целог живота борио против емиграције Афроамериканаца и за њихова свеобухватна грађанска права у Сједињеним Државама, дословно је натеран да под старе дане постане емигрант. Због свих ових догађаја Де Бојсов став је при самом крају његовог живота постао најрадикалнији кад је реч о положају Афроамериканаца. У најкраћем, закључио је да ће они вечито у Сједињеним Државама остати у неједнаком положају.

ЗАКЉУЧАК

Суштинска разлика између Фредерика Дагласа и Вилијама Де Бојса у погледу положаја и улоге коју Сједињене Државе треба да имају у свету, као и места Афроамериканаца у САД, налази се у темељу супротстављених идеолошких погледа те двојице мислилаца. За Дагласа као доследног либерала појединац је субјекат историје. САД као либерална империја има савршено (или скоро савршено) уређење, засновано на Џеферсоновој *Декларацији независности*, на коју се Даглас позивао током читаве каријере. Даглас сматра да *Декларацију независности*, као ни Устав САД, ни на који начин не треба посматрати као документа обојена културом белаца, писана од белаца и за белце, што је Де Бојсов став. Де Бојсов поглед заснован је на чињеници да је управо група – етничка, верска, расна или нека друга – субјект историје. Група је та која ствара сопствени идентитет и културу, а документа на основу којих је стварана америчка држава не могу бити посматрана као универзална. Због тога за Де Бојса ни амерички империјализам нема никакво универзалистичко оправдање, готово не са становишта некаквог апстрактног хуманизма.

Посебно је интересантно, на шта је једино Лавин јасно указао, да је Даглас два пута током дуге каријере жестоко посумњао у сопствена темељна либерална уверења и да се у та два раздобља на неки начин приближио ставовима који истичу колективни идентитет као одређујући. У сваком случају, немогуће је бавити се феноменом америчке империјалне идеологије, засноване на протестантском месијанизму, без разматрања њених одјека и последица међу афроамеричким теоретичарима и водећим политичким првацима, као и начина на који су се они одређивали према тој идеологији.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Беноа, Алан, *Карл Шмит данашњице: 'Праведан рат', тероризам, ванредно стање, 'Номос земље'*, МИП Publishing, Београд, 2013.
- [2] Bacon, Francis, *New Atlantis*, 1627, Pennsylvania State University, An Electronic Classics Series Publication, Copyright 1998–2012.
- [3] Douglass, Frederick, *Life and Times of Frederick Douglass, Written by Himself: His Early Life as a Slave, His Escape from Bondage, and His Complete History to the Present Time*, 1881, Park Publishing co., Hartford, Conn., Electronic Edition.
- [4] Douglass, Frederick, *My Bondage and My Freedom*, Miller, Orton & Co., New York & Auburn, 1857.
- [5] Douglass, Frederick, *Narrative of Life of Frederick Douglass, An American Slave*, Anti-Slavery Office, Boston, 1845.
- [6] Douglass, Frederick, *The Heroic Slave: A Thrilling Narrative of the Adventures of Madison Washington, in Pursuit of Liberty*, 1853, Wildside Press, LLC, 2012.
- [7] Douglass, Frederick, 'What to the Slave Is the Fourth of July?', 1852, Available from: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/what-to-the-slave-is-the-fourth-of-july>.
- [8] Du Bois, W.E.B., "Close Ranks", In *Let Nobody Turn Us Around: Voices of Resistance, Reform, and Renewal; An African American Anthology*, Bowman & Littlefield Publishers, Inc., New York, 2000.
- [9] Du Bois, W.E.B., 'On Stalin', *National Guardian* 16 March 1953. Available from: <http://www.hartford-hwp.com/archives/45a/700.html>
- [10] Du Bois, W.E.B., 'Returning Soldiers'. Available from: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/returning-soldiers/>.
- [11] Du Bois, W.E.B., 'Russia, 1926', *Crisis*, 33, November 1926. Available from: <https://books.google.rs/books?id=5yqvw8mI1wC&pg=PA11&lpg=PA11&dq=russia,1926+the+crisis+du+bois+I+am+bolshevik&source=bl&ots=p9d3j8K8rR&sig=vYJ2PQrWFjz1wfcqZZdKG6XaiFI&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewixg4HqnZXNAhUF1xQKHbtcCzsQ6AEIGjAA#v=onepage&q=russia%2C1926%20the%20crisis%20du%20bois%20I%20am%20bolshevik&f=false>.
- [12] Du Bois, W.E.B., "The African Roots of War", *The Atlantic Monthly*, Boston, Massachusetts, 1915.
- [13] Du Bois, W.E.B., "The Hitler State", *The Pittsburgh Courier*, 12 December 1936.
- [14] Du Bois, W.E.B., *The Pittsburgh Courier*, 19 December 1936.
- [15] Du Bois, W.E.B., *The Souls of Black Folk*, Oxford University Press, New York, 2007.
- [16] Levine, Robert S., *Dislocating Race and Nation: Episodes in Nineteenth-Century American Literary Nationalism*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2008.

- [17] Levine, Robert S., *The Lives of Frederick Douglass*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2016.
- [18] Lewis, David L., *W. E. B. Du Bois 1868-1963 A Biography of Race*, Henry Colt & Company, New York, 1994.
- [19] Martin, Waldo Jr., *The Mind of Frederick Douglass*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill & London, 1984.
- [20] Myers, Peter C., *Frederick Douglass, Race and the Rebirth of American Liberalism*, University Press of Kansas, Lawrence, 2008.

Stevan Gajić

UNITED STATES OF AMERICA: A CITY UPON
A HILL OR A CAPITALIST EMPIRE – FREDERICK
DOUGLASS AND W.E.B. DU BOIS

Abstract

African American political thinkers Frederick Douglass and W.E.B. Du Bois saw the United States of America and its mission and role in the world in almost diametrically opposite ways. For the former, the USA are—in a puritan national-messianic key—to become the beacon for all mankind, as a republic in which an individual, liberated from all chains, would have the opportunity to realise oneself according to personal abilities. Yet Douglass did not remain on these positions without his doubts throughout his life. Du Bois, however, saw the USA as a place of eternal struggle of African Americans for their realisation and elevation of their unequal status; a struggle not only for their bare existence, but also for their identity, in a country which was made by and for the white founding fathers. He considered USA a place where the battle for emancipation would always be unequal and a country in which the status of African Americans could gradually improve, but could never be fully and definitively improved. This paper is dealing with the essential search for identity of African Americans in the USA, as well as with different approaches to and possible solutions for this problem.

Key words:

Frederick Douglass, WEB Du Bois, race, messianism, imperialism, capitalism, socialism, emancipation, struggle.